

TÜM OTOBÜŞÇÜLER VE İŞLETMECİLERİ FEDERASYONU

KARAYOLU YOLCU TAŞIMACILIĞI SEKTÖRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

1955'ten 1999'a kadar karayolu yolcu taşımacılığının ulaşım biçimleri içindeki payı

Karayolu ile yolcu taşımacılığının toplam yolcu taşıma sistemleri içindeki payı 1955 – 1999 yılları arasında beşer yıllık dilimler halinde, DPT 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Komisyon Raporu'ndan yer almaktadır. (Tablo 1)

Tablo 1.
Beşer yıllık dilimler bazında karayolu yolcu taşımacılığının toplam taşımacılık içerisindeki payı

Yıl	Karayolunun payı %
1955	71
1960	71
1965	85
1970	90
1975	93
1980	90
1985	91
1990	95
1995	95
1999	95

Kaynak: DPT 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Komisyon Raporu

2. 1990'dan 2001'e kadar ulaştırma sistemlerinin yolcu taşımacılığındaki payı.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1990 yılından başlayarak, 2001 yılına kadar ulaştırma sistemlerinin yolcu taşımacılığındaki payı hakkında daha kapsamlı verileri bulunmaktadır. DİE verilerinde diğer taşıma biçimlerinin de toplam taşımacılık içerisindeki paylarını görmek mümkündür. (Tablo 2.)

Tablo 2
Ulaştırma Sistemleri Yolcu Taşımacılığı Payları

	Karayolu payı	Demiryolu payı	Deniz yolu	Havayolu payı
1990	94,6	4,5	0,10	0,8
1995	94,8	3,5	0,04	1,2
1999	94,8	3,3	0,02	1,8
2000	95,2	3,0	0,02	1,8
2001	95,2	3,2	0,02	1,6

Kaynak: DİE

Havayollarına ve deniz araçlarına verilen yakıttan alınan ÖTV'nin sıfırlanmasından sonra, 2005 yılının ilk iki aylık döneminde karayolunun payının yüzde 93, havayolunun yüzde 3,8 olduğu, diğer taşıma biçimlerinde ciddi bir değişiklik olmadığı tahmin edilmektedir.

3. Karayolu yolcu taşımacılığının yolcu-kilometre verileri

DİE, 1980 yılından 2003 yılına kadar olan dilim içerisinde karayolu yolcu taşımacılığının yolcu-kilometre verilerini vermektedir. (Tablo 3)

Tablo 3.
Karayolu yolcu taşımacılığı yolcu kilometre verileri

Yıllar	Yolcu-kilometre (milyar)
1980	73,13
1985	91,57
1990	117,92
1993	132,08
2003	188,3

4. Taşıma sistemlerine göre yurtiçi yolcu/kilometre sayıları (1999-2001)

DİE, taşıma sistemlerine göre taşınan yolcuların, yurtiçi taşımacılığındaki yolcu-kilometre sayılarını da 1999-2001 tarihleri arası için vermektedir. (Tablo 4)

Tablo 4.
Taşıma sistemlerine göre yurtiçi yolcu-kilometre sayıları (000,000)

	Karayolu		Demiryolu		Denizyolu		Havayolu		Toplam
	Yolcu/km	% pay	Yolcu/km	% pay	Yolcu/km	% pay	Yolcu/km	% pay	Yolcu/km
1999	175,236	94,9	6,146	3,3	34	0,02	3,349	1,8	184,765
2000	185,681	95,2	5,833	3,0	30	0,02	3,555	1,8	195,099
2001	168,211	95,2	5,568	3,2	31	0,02	2,859	1,6	176,669

Kaynak: DİE

2001 yılından sonra DİE 2003 yılına ait taşıma sistemlerine göre yurtiçi yolcu-kilometre verilerini daha kapsamlı olarak hazırlamıştır. (Tablo 5.)

Tablo 5.
2003 yılında Türkiye’de yurt içi taşıma sistemlerine ait ayrıntılı veriler

Taşıma biçimi	Yolcu-kilometre (milyar)	% pay
Otobüs	80,3	40,78
Şehir içi otobüs, metro	25	12,70
Özel otolar	83	42,15
Toplam karayolu taşıması	188,3	95,63
Demiryolu	5,5	2,79
Havayolu	2,9	1,47
Denizyolu	0,2	0,11
Genel Toplam	196,9	100

Kaynak: DİE

5. Ulaştırma sektörüne yapılan yatırımların alt sistemler arasındaki dağılımı:

Ulaştırma sektörüne yapılan yatırımların alt sistemler arasındaki dağılımı Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı verilerinde yer almaktadır. (Tablo 6.)

Tablo 6.

Ulaştırma Sektörüne Yapılan Yatırımların Alt sistemler arasındaki dağılımı (Milyar TL.)

	2000	% pay	2001	% pay	2002	% pay	2003	% pay	2004*	% pay
Karayolu	843,973	59	715,000	46	1,120,000	48	1,478,350	51	1,455,224	47
Havayolu	181,500	13	253,800	16	332,650	14	338,550	12	321,750	10
Boru hattı	250,000	18	377,750	24	560,000	24	508,325	18	425,970	14
Demiryolu	88,000	6	134,000	9	230,000	10	444,000	15	788,300	26
Denizyolu	62,600	4	62,900	4	89,670	4	102,625	4	95,302	3
Toplam	1,426,073	100	1,543,450	100	2,332,500	100	2,871,850	100	3,086,546	100

*2004 yılı verisi, yıl tamamlanmadığından, "Bütçelenen" olarak verilmektedir.

Kaynak: Başbakanlık Devlet Planlama Müsteşarlığı

Tablo 5.'teki ulaşım sistemleri arasındaki yolcu-kilometre verileri ile Tablo 6.'daki bu sistemle yapılan yatırımlar incelendiğinde, örneğin 2003 yılında karayolu taşımacılığının payı toplam taşımacılık içerisinde yüzde 95,63 iken, yatırımlar için ayrılan pay sadece yüzde 51 civarındadır. Havayolunun taşımacılık içindeki payı yüzde 1,47 iken, yapılan yatırımlar, toplam yatırım içinde yüzde 12'yi bulmaktadır.

6. Havayolu Yolcu Taşımacılığı 2004 Verileri

Hükümet'in havayollarını güçlendirmek amacıyla, bazı ayrıcalıklar tanınmasının ardından, 20 Ekim 2003 tarihinde iç hatlarda uçuşa başlayan özel havayolu şirketleri 19 Eylül 2004 tarihine kadar toplam 1 milyon 312 bin 708 yolcu taşıdı. (DHMI verileri)

2004 yılının ilk 7 ayına ait iç hat yolcu taşıma istatistikleri ise aşağıdadır (Tablo 7.).

Tablo 7.

Havayolu işletmelerinin 2004 yılının ilk 7 ayında taşıdıkları yolcu sayısı dökümü

Havayolu	1 Ocak - 31 Temmuz 2004 tarihleri arası iç hatlarda taşınan yolcu sayısı	Doluluk Oranı
THY	3.231.292	77.3
Onur Air	900.000	77
FLY Air	140.000	80
Atlas Jet	147.000	75
TOPLAM	4.418.292	77.3

Kaynak : DHMI

Konuyla ilgili bir araştırma yapan aylık Transport dergisine göre, 2004 yılının ilk 6 ayında havayolu ile taşınan yolcu sayısında geçtiğimiz yılın aynı dönemine göre yüzde 60,2 artış gözlemlendi. Bu verinin tüm yıl boyunca sabit kalması varsayıldığında, yani 2004 yılında havayolu ile taşınan yolcu sayısındaki artışın yüzde 60,2 olması halinde, 2003 yılında yüzde 1,47'lik paya sahip olan havayolu taşımacılığının payı 2004'te yüzde 2,35'e, 2005'te yüzde 3,5'e yükselebilecektir (UATOD Ar-ge hesaplaması).

7. Ulaştırma Bakanlığı'ndan iç hat çalışma belgesi alan otobüs işletmesi verileri.

Ülkemizde karayolu yolcu taşımacılığı sistemi Türkiye 10 Bölge Müdürlüğü'ne ayrılarak yapılmaktaydı. Ulaştırma Bakanlığı'ndan alınan verilere göre, bu 10 Bölge Müdürlüğü'ne kayıtlı olarak çalışan D1 – D2 belgesi sahibi otobüs işletmesi sayısı 1997 yılında 430 iken, 2002 tarihinde toplam 577, 2003 yılında 574 olmuştur. (Tablo8).

Tablo 8.
Ulaştırma Bakanlığı'na kayıtlı D1-D2 belgeli otobüs firması verileri

S.No	BÖLGESİ	1997	2002	2003
1	ANKARA	63	84	83
2	ANTALYA	17	43	42
3	ÇANAKKALE	19	25	22
4	DİYARBAKIR	53	72	68
5	ERZURUM	23	37	45
6	İZMİR	28	52	72
7	İSTANBUL	122	137	134
8	MERSİN	40	55	50
9	SAMSUN	48	46	42
10	TRABZON	18	26	16
	TOPLAM	430	577	574

Kaynak: Ulaştırma Bakanlığı APK Daire Başkanlığı verileri.

Tablo incelendiğinde, 1997 yılından 2004 yılına kadarki dönemde firma sayısı yüzde 25,5 oranında, araç sayılarında yüzde 22,4 oranında artış gözlenmektedir.

8. Uluslararası yolcu taşımacılığı yapan firmaların dökümü.

2003 yılında uluslararası yolcu taşımacılığı belgesi alan firma sayısı 155 olup, bu firmalarda toplam 1521 otobüs çalışmakta, 73 bin 852 koltuk kapasitesine sahip bulunmaktadır. (Tablo 9.)

Tablo 9.
2003 yılında uluslararası yolcu taşımacılığı yapan firma sayıları

2003 YILI ULUSLAR ARASI YOLCU TAŞIMACILIĞI YAPAN FİRMA SAYISI			
	B1 BELGE SAHİBİ	B3 BELGE SAHİBİ	TOPLAM
Firma Sayısı	79	76	155
Otobüs sayısı	X	X	1.521
Koltuk Kapasitesi	X	X	73.852

Kaynak: Ulaştırma Bakanlığı APK Daire Başkanlığı

Bu firmaların 2003 yılında Avrupa ve Asya'ya yaptıkları seferler ile sefer başına düşen yolcu sayısı ve elde edilen gelirlerin TL bazında toplamı Tablo 10.'dadır.

Tablo 10.
2003 Yılı Uluslararası Yolcu Taşıma Firmalarının Genel İcmal Sonuç Tablosu

	ASYA		AVRUPA		GENEL TOPLAM
	DÜZENLİ	ARIZİ	DÜZENLİ	ARIZİ	
SEFER	33.598	10.487	22.838	2.442	69.365
YOLCU	410.848	95.105	568.695	70.001	1.144.649
SBDYS*	12	9	25	29	17
GELİR (000 TL)	7.133.996.926	1.216.080.899	11.926.272.818	1.489.641.272	21.765.991.915

Kaynak: Ulaştırma Bakanlığı APK Daire Başkanlığı

* Sefer başına düşen yolcu sayısı

9. Büyük İstanbul Otogarı'nda yazıhanesi olan belge sahibi otobüs işletmesi verileri.

Büyük İstanbul Otogarı'nda 168 yazıhanede faaliyet gösteren iç hat (D1-D2) firma sayısı 2003 yılında 315 iken (sadece B belgeli 9 firma ile toplam 324 otobüs firması), bu sayı Kasım 2004 yılı itibarıyla 339'a (sadece B belgeli 9 firma ile toplam 348 otobüs firması) yükselmiştir. 2003 yılı verisi dikkate alındığında Türkiye'de faaliyet gösteren tüm iç hat firmalarının % 55'inin Büyük İstanbul Otogarı'nda yazıhanesinin bulunduğu görülmektedir. (Tablo 11.)

Tablo 11.
2003 yılı Ulaştırma Bölge Müdürlükleri'ne kayıtlı D1-D2 belgeli firma sayısı, firmalarda bulunan otobüs sayısı ve bunların koltuk kapasitesi ile Büyük İstanbul Otogarı'nda işletmecisi bulunan firmaların dökümü

S.No.	Bölgesi	Kayıtlı firma sayısı	Taşıt sayısı	Koltuk kapasitesi	İst. Otogarı'ndaki firma sayısı *
1	ANKARA	83	1126	48.841	32
2	ANTALYA	42	621	23.773	4
3	ÇANAKKALE	22	567	24.124	4
4	DİYARBAKIR	68	1147	49.272	44
5	ERZURUM	45	618	26.369	32
6	İZMİR	72	1087	43.542	10
7	İSTANBUL	134	2572	112.130	120
8	MERSİN	50	921	37.242	26
9	SAMSUN	42	449	19.512	36
10	TRABZON	16	360	13.647	16
	TOPLAM	574	9.468	398.452	324

Kaynak: İstanbul Otogarı verisi hariç Ulaştırma Bakanlığı APK Daire Başkanlığı.

* UATOD Ar-ge verisi.

Burada önemli bir nokta ise İstanbul Bölge Müdürlüğü'ne bağlı 134 firmadan 120'sinin Büyük İstanbul Otogarı'nda yazıhanesinin bulunmasıdır. Buna göre İstanbul Bölge Müdürlüğü'ne kayıtlı firmaların %10,5'inin Büyük İstanbul Otogarı'nda yazıhanesi yoktur. (Tablo 11)

Tablo 8, 9, 10 ve 11'deki veriler yıllık ortalama alınarak hesaplanmış bir istatistiktir. Bu oranlar mevsimsel değişiklik göstermektedir.

10. Türkiye’de son 10 yıllık dönemde otobüs firması ve koltuk sayıları verileri

Son 10 yıllık dönemde şehirlerarası otobüs firması ve koltuk kapasiteleri Tablo 12.’dedir.

Tablo 12.

Son 10 yıllık dönemde şehirlerarası otobüs firması ve koltuk kapasiteleri

YILLAR	FİRMA SAYISI	OTOBÜS SAYISI	KOLTUK KAPASİTESİ
1994 *	460	4.713	227.737
1995	506	5.224	254.512
1996	431	5.044	231.336
1997	482	7.305	330.062
1998	524	8.822	395.871
1999	527	8.649	382.244
2000	581	9.936	432.894
2001	556	9.602	408.257
2002	573	9.187	389.157
2003	574	9.468	398.452

Kaynak: Ulaştırma Bakanlığı APK Daire Başkanlığı verileri

Tablo incelendiğinde görüleceği gibi, 1994-2003 yılları arasında firma sayısında yüzde 25, otobüs sayısında yüzde 101, koltuk sayısında yüzde 75 artış olmuştur.

11. 2003 yılında sefer başına düşen yolcu sayısı ile sefer başına düşen bir yolcunun bilet bedelini gösteren veriler.

2003 yılında firmaların bölge müdürlüklerine göre sefer sayıları, yolcu sayıları, sefer başına düşen yolcu sayısı ile bir yolcunun ortalama bilet bedelleri Tablo 13.’de verilmektedir.

Tablo 13.

2003 Yılı Türkiye Genelinde 10 Ulaştırma Bölge Müdürlüğüne Ait Ayrıntılı Tablo

BÖLGESİ	BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE KAYITLI D1-D2 (Firma sayısı)	SEFER SAYISI	YOLCU SAYISI	TOPLAM ÜCRET (000 000 TL)	SBDYS*	SBDYÜCRET**
ANKARA	83	632.322	12.161.754	166.009.385	19	13.650.119
ANTALYA	42	199.164	2.813.929	27.369.858	14	9.726.563
ÇANAKKALE	22	312.417	7.058.941	117.106.229	23	16.589.773
DİYARBAKIR	68	97.755	1.913.861	59.089.794	20	30.874.653
ERZURUM	45	101.517	2.681.816	78.031.335	26	29.096.454
İZMİR	72	2.310.470	27.335.424	344.676.273	12	12.609.143
İSTANBUL	134	506.276	9.236.184	332.698.500	18	36.021.207
MERSİN	50	1.999.976	4.184.154	98.851.497	2	23.625.205
SAMSUN	42	132.672	2.552.035	53.160.766	19	20.830.735
TRABZON	16	81.329	1.737.337	44.651.288	21	25.700.994
TOPLAM	574	6.373.898	71.675.435	1.321.644.925	11	18.439.301

Ulaştırma Bakanlığı APK Daire Başkanlığı verileri

*sefer başına düşen yolcu sayısı

**sefer başına düşen yolcu verileri

12. Karayolu yolcu taşımacılığı sektörünün geçmişi.

1994 yılından önce İstanbul’da Topkapı semtinde 3 ayrı otogar bulunmaktaydı. Bunlar Anadolu Otogarı, Trakya Otogarı ve Uluslararası Otogar idi. Bu otogarlardaki yazıhanelerin dökümü Tablo 14.’tedir.

Tablo 14.

İstanbul'daki otogarlardaki yazıhanelerin sayısı

Otogarın adı	Yazıhane sayısı
Anadolu Otogarı	19
Trakya Otogarı	54
Uluslararası Otogar	15
Toplam	88

Kaynak: UATOD Ar-ge (Sektörde 1994 öncesinde yer alan kişilerin bilgisine göre)

Kara Ulaştırması Genel Müdürlüğü 09/04/1987 tarih ve 3348 sayılı yasa ile kurulmuş olup, yapılanma süreci de dikkate alındığında, sağlıklı kabul edilebilecek bilgilere 1994 ve sonrasında ulaşılabilmektedir. Ancak, 1984'lerde tek bir otobüsü olan kişi firma kurabiliyor ve kendisine verilen (TIR'lar ve otobüsler için aynı) belge ile yolcu taşımacılığı yapabiliyordu. 1970 yılında eldeki verilere ve sektörde o yıllarda yer alan kişilerden edinilen bilgilere göre 200'ün altında otobüs firması faaliyet göstermekteydi. 2000'den daha az otobüsün toplam koltuk kapasitesinin de 100 binin altında olduğu tahmin ediliyor.